

LIBRIS

We know
books

Meghan Cox Gurdon este eseistă și publicistă. Din 2005 recenzează pentru copii la *Wall Street Journal*. A publicat numeroase articole în *Washington Examiner*, *Daily Telegraph*, *Christian Science Monitor*, *Washington Post*, *San Francisco Chronicle* și *National Review*. Absolventă a colegiului Bowdoin, locuiește la Bethesda, Maryland, alături de soțul său și cei cinci copii ai lor.

MEGHAN COX GURDON

ORA FERMECĂȚĂ

PUTEREA MIRACULOASĂ
A CITITULUI CU VOCE TARE
ÎN EPOCA NEATENȚIEI

Traducere din engleză
de Andreea Călin



Sufletul este conținut de vocea umană.

JORGE LUIS BORGES

*Dragostea nu stă acolo pur și simplu, ca o piatră,
ea trebuie făcută, ca o pâine: refăcută tot timpul, reinnoită.**

URSULA K. LE GUIN

* Ursula K. Le Guin, *Sfășierea cerului*, tr. Roxana Brînceanu, Trei, București, 2013, p. 191 [Notele traducătoarei sunt marcate cu asterisc, iar cele ale autoarei, plasate la finalul cărții, sunt numerotate cu cifre arabe (n. red.)].

CUPRINS

Nota autoarei	9
Introducere	11
1. Ce efecte are cititul cu voce tare asupra creierului copiilor <i>Nova știință a cărților de povești, de ce au cărțile tipărite un atu în comparație cu ecranul și de ce toți copiii au nevoie de impulsul cognitiv oferit de ele și merită să-l primească acum</i>	19
2. De unde a început totul: A fost odată ca niciodată în lumea antică <i>Îndelungata și încântătoarea moștenire a cititului cu voce tare, de la recitarea poemelor epice din Grecia antică la bucuria cărților audio</i>	39
3. Cititul împreună întărește legăturile de iubire <i>Cum împărtășirea cărților cu voce tare produce chimia comuniunii, întărește legăturile și îi apropie pe oameni, chiar și, oricât de uimitor ar părea, atunci când sunt fizic departe</i>	58
4. Accelerarea dezvoltării copilului cu ajutorul cărților ilustrate <i>Cititul împreună cu bebeluși și copii mici accelerează dezvoltarea încrederii, empatiei, a limbajului timpuriu, atenției, capacității de autoreglare și obiceiurilor vesele și sănătoase</i>	84
5. Beneficiile multiple ale unui vocabular bogat <i>Cărțile citite cu voce tare îi expun pe ascultători la milioane de cuvinte care altfel nu ar fi niciodată citite, auzite sau învățate. Cum</i>	

le oferă cititul interactiv copiilor cheile lingvistice necesare pentru a deschide lumea, cu efecte uimitoare pe termen lung 107

6. Puterea atenției și a zborului imaginației

Lucruri complicate și misterioase se întâmplă când le oferim copiilor și adolescenților timpul necesar ca să asculte. Evadând din aici și acum, ei pot zbura pe aripile imaginației, pot explora cu mintea și pot face cunoștință cu opere complexe și sofisticate ale literaturii ca de la egal la egal 132

7. Cititul cu voce tare îmbogățește mintea

Artă, frumos și cultură generală: ora fermecată este momentul potrivit pentru a clădi cunoștințe bogate, pentru a trece prin clasici și a cultiva simțul estetic al copilului 159

8. Din leagăn până în baston: De ce cititul cu voce tare nu îmbătrânește niciodată

Singurătate, dragoste și o promisiune care străbate generațiile: cum îmbogățește contopirea cărții cu vocea viața intelectuală și bunăstarea emoțională a adulților 191

9. Nu există cadou mai prețios decât timpul

Și nu există timp mai prețios decât prezentul: strategii practice pentru stabilirea rutinei zilnice a cititului cu voce tare – și uimitoarea poveste adevărată despre ce s-a întâmplat când o familie tânără a trecut de la zero la șaizeci de minute de lectură pe zi 207

Postfață 227

Mulțumiri 229

Note 233

Cărți de citit cu voce tare menționate în *Ora fermecată*. 259

Mai multe sugestii de povești pentru cititul cu voce tare 265

NOTA AUTOAREI

Cartea aceasta își are originea într-un articol pe care l-am scris pentru *Wall Street Journal* în vara lui 2015, „The Great Gift of Reading Aloud“, articol care, la rândul său, a fost produsul a două decenii de citit seara pentru copiii mei și a mai bine de doisprezece ani în care am recenzat cărți pentru copii la același ziar. Câteva rânduri din acel articol și din altele scrise pentru *WSJ* supraviețuiesc în aceste pagini, precum și fragmente adaptate din schițe umoristice de familie pe care le-am scris la începutul anilor 2000.

Toate sursele mele sunt enumerate în notele de la final, iar la Mulțumiri îi numesc pe cei care și-au împărțit cu generozitate timpul și cunoștințele cu mine. Orice date sau interpretări eronate sunt ale mele, nu ale lor. Persoanele care apar în aceste pagini sunt reale, și le-am înregistrat cuvintele cu fidelitate (recurgând câteodată la omisiuni sau reformulări pentru claritate), dar, pentru a le proteja intimitatea, am schimbat majoritatea numelor. Dialogurile sunt cât de aproape de adevăr îmi permit amintirile, înregistrările digitale și notițele simultane. Ca să simplific lucrurile, folosesc adesea cuvântul *părinte* pentru a descrie orice adult care citește unui copil, și sper că toate mătușile, toți unchii, verii, frații, surorile, profesorii, bonele și vecinii minunați de vizavi care le citesc copiilor vor înțelege că, bineînțeles, mă refer și la ei. Tot așa, în

mai ales acum, când plutele tuturor se clatină pe o mare întinsă și adesea singuratică de pixeli. Tineri și bătrâni, avem nevoie de ceea ce ne oferă cititul cu voce tare. Dacă aș fi Glinda, vrăjitoarea cea bună din *Vrăjitorul din Oz*, mi-aș scutura bagheta și aș dărui acest cadou tuturor familiilor, pretutindeni.⁴ Dar, pentru că sunt doar eu însămi și nu am baghetă, sper ca această carte să-i farmece în locul meu.

CAPITOLUL 1

CE EFECTE ARE CITITUL CU VOCE TARE ASUPRA CREIERULUI COPIILOR

În camera verde și mare
Era un telefon
Și era un balon
Și o poză cu...
Vaca ce peste Lună sare,
Și trei urși mititei stând pe scaune trei...
—Margaret Wise Brown, *Goodnight Moon**

În 1947, Christian Dior lansa „New Look“ în moda femeilor, Jackie Robinson semna contractul cu Brooklyn Dodgers pentru a deveni primul jucător afro-american din liga profesionistă, iar o companie numită Harper & Brothers publica o povestioară cuminte pentru adormit copiii, intitulată *Noapte bună, Lună*.¹

A fost un an important! Inovația Dior a declanșat o renaștere exuberantă a modei de după război, demnitatea și spiritul sportiv ale lui Robinson au inspirat o lume întreagă, iar modesta cărticică ilustrată a devenit textul cel mai iubit de bebelușii moderni. De la prima ei apariție, *Noapte bună, Lună* s-a vândut, cum cred că se spune în branșă, în milioane de exemplare.² Generații de copii i-au ascultat pe adulți citind versurile amuzante, cristaline scrise de Margaret Wise Brown, care descriu ritualul de culcare al unui iepuraș în timp ce le spune noapte bună lucrurilor din camera lui. Nenumărate degețele au atins ilustrațiile pline de culoare ale lui Clement Hurd înfățișând camera mare și verde, cu tablourile ei înrămate, focul care trosnește și ferestrele largi cu perdele verzi-aurii. Nenumărate perechi de ochi au zăbovit pe lucrurile care fac scena atât de delicioasă și de specială: covorașul din piele

* Margaret Wise Brown, *Noapte bună, Lună*, tr. Florin Bican, Art, București, 2017.

de tigru al iepurașului, pieptănul și peria și castronul cu terci, pisicuțele care se joacă cu un scul de lână al unei „blânde băbuțe șoptind *Șezi frumos*“. Pe măsură ce dai paginile și seara se scurge, un șoricel minuscul merge dintr-o parte în alta, iar luna strălucitoare se ridică afară pe cerul împânzit de stele.

Când copiii mei erau mici, *Noapte bună, Lună* era o parte importantă din ritualul de seară. Nu cred că o citeam în fiecare noapte, dar acum, după atâta vreme, așa pare. Cadența versurilor devenise la fel de familiară și de liniștitoare pentru noi ca un animal de pluș. Totuși imaginile aveau întotdeauna un element de noutate, pentru că mereu căutam ceva inedit în ele. La un moment dat, când Molly abia începuse să meargă, ea și cu mine inventaserăm un joc pe care îl numeam „quiz-zes“*. În joc, treaba mea era s-o încurc pe ea – și mai târziu pe frații ei – punând-o să caute și să găsească obiecte necunoscute în cărți precum *Noapte bună, Lună*. Când copiii erau foarte mici, era o provocare suficient de mare pentru ei să găsească „castronul“, „flăcările“ sau „perechea de papuci“ în ilustrațiile artistice ale lui Clement Hurd. Pe măsură ce creșteau, trebuia să găsească obiecte mai exotice și să folosească un limbaj și mai enigmatic pentru ca jocul să funcționeze.

— Poți găsi cele două obiecte care măsoară timpul? spuneam.

Un degețel se grăbea să atingă ceasul de pe șemineu și pe celălalt aflat pe noptiera iepurașului.

— Dar... suporturile de bușteni?

Asta era dificilă. Mi-aduc aminte de o pauză lungă. În cele din urmă am arătat spre obiectele misterioase (aflate în șemineu, susținând buștenii care ardeau) și am încercat altceva.

— Cine găsește a doua lună?

Un alt deget s-a ivit, arătând spre micul corn al lunii din tabloul cu vaca ce sărea pe cerul nopții. În clipa aceea nu-mi trecea prin cap că jocul nostru ar putea fi altceva decât o mică distracție, dar, de fapt, dăduserăm fără să știm peste poalele unui munte de dovezi pedagogice. Se pare că, dacă îi faci pe copilași să interacționeze cu textele și vorbești cu ei despre

* Chestionare.

imagini și istorioare înaintând cu povestea, au enorm de profitat de pe urma timpului petrecut citind împreună. O să analizăm acest fenomen în detaliu puțin mai târziu.

Afecțiunea noastră pentru *Noapte bună, Lună* pare ceva foarte specific pentru noi, ca familie, în sensul că iubim lucruri la care am ținut în copilăria noastră și a copiilor noștri, dar bineînțeles că atașamentul nostru față de poveste este doar o expresie mărunță a semnificației ei culturale mai mari. În cele șapte decenii de când a fost publicată cartea, cuvintele și imaginile ei s-au infiltrat atât de mult în copilărie, încât specialiștii în științe sociale au început să utilizeze expresia „timp pentru *Noapte bună, Lună*“³ pentru a descrie momentele relaxate petrecute de părinți seara împreună cu copiii – când aceștia își pun pijamalele, se spală pe dinți, ascultă poveștile citite cu voce tare, sunt înveliți, și se transmite senzația de siguranță și dragoste înainte de a stinge lumina.

Și de ce nu? *Noapte bună, Lună* este perfectă în acest scop. Este liniștitoare. Este adormitoare. Milioane de părinți au apelat la ea ca să-și culce copiii, nu în ultimul rând, probabil, pentru că-i ajută să se liniștească și să ajungă la o stare de calm.

Ei bine, aparențele pot fi înșelătoare. Un copil care ascultă o poveste în timp ce se uită la poze poate să pară calm, dar, așa cum vom vedea, sub aparenta liniște se ascunde un dinamism incredibil.

*

Dacă ați căuta opusul camerei mari și verzi, nu ați greși dacă l-ați identifica într-o anumită anexă răcoroasă aflată la subsol, într-o clădire de cercetare legată de Cincinnati Children's Hospital Medical Center, pe vârful unui deal din sud-vestul statului Ohio.⁴ După ce mergi pe un coridor strălucitor și pe lângă un perete enorm din cobalt echipat cu ecrane video, și treci apoi printr-o serie de uși de lemn, ajungi la o anticameră și la două încăperi separate de un glasvand. S-o numim camera bej, anostă.

Aici nu există imagini amuzante cu vaci care sar peste Lună, nici un șemineu sau o lampă de birou care să te îmbie

cu strălucirea ei. Luminile de alarmă și semnalele de avertizare de la ușă indică scopul serios al acestui loc. În prima încăpere, o masă se întinde pe toată lungimea ferestrei, oferind tehnicienilor care operează numeroasele monitoare aflate pe ea o vedere optimă asupra a ceea ce se întâmplă de cealaltă parte. Vizavi, în a doua încăpere, se află un soi de pat care nu seamănă deloc cu acela confortabil al iepurașului din povestea lui Margaret Wise Brown. Acest pat este îngust și conceput astfel încât tânărul său ocupant să poată fi ancorat bine pe el.⁵ Înainte ca un copil să se întindă în acel loc, primește dopuri moi și galbene pentru urechi și un set de căști, apoi este prins de pat cu o curea. Odată lăsat pe spate, corpul este împins în deschiderea circulară a unui aparat de rezonanță magnetică, sau RMN. Acolo, stând pe spate, înconjurat de sunetele puternice ale dispozitivelor magnetice care vibrează, el reacționează în cele mai profunde zone ale creierului la ceea ce aude în căști și la lucrurile pe care le vede proiectate pe o oglindă mică fixată deasupra feței sale.

Odată stabilizată imaginea picioarelor mici ale copilului, care sunt învelite cu o pătură și ies din mașinărie, doctorii – neurologii, radiologii, pediatrii și cercetătorii – pot să capteze pe calculatoarele lor fiecare fărâma din gândurile sale, fiecare scânteie trecătoare care călătorește dintr-o parte în cealaltă a creierului.

Studiile care se derulează la Cincinnati Children's Reading and Literacy Discovery Center oferă descoperiri senzaționale cu privire la efectele cititului cu voce tare asupra creierelor în dezvoltare. Printre alte descoperiri, se pare că ceea ce noi, entuziaștii, am bănuț de mult timp e adevărat: cititul cu voce tare chiar *este* un soi de elixir magic.

*

La 10 km depărtare, ploaia cădea peste cartierul Oakley din Cincinnati, în timp ce bebelușii, copiii mici și îngrijitorii lor intrau (și erau împinși) în interiorul primitiv și colorat al unei librării pentru copii.⁶ În contrast cu camerele aseptice de spital, aici pereții erau acoperiți cu schițe și desene lăsate de autorii care veniseră în vizită. Imaginile nu-i distrăgeau pe

copiii grăbiți, al căror obiectiv era să ajungă într-o zonă centrală ce fusese goliță de fotolii și canapele pentru a face loc unei combinații săptămânale de petrecere dansantă și lectură cu voce tare a unor cărți ilustrate.

— Uite, e acolo! a spus una dintre mămici, îndemnând-o pe fetița ei să privească spre o platformă acoperită cu un covor mov, unde Sarah Jones, managerul librăriei și „doamna cu poveștile“, aștepta cu o chitară în mână.

Tânără și expresivă, cu părul castaniu strâns într-un coc, „domnișoara Sarah“ zdrăngănea o coardă și zâmbea la vederea cetelor care soseau. Un copil mic, cu o figură uimită, îmbrăcat cu o salopetă în dungii și bavetă, se oprise lângă ea, cu capul dat pe spate în semn de fascinație nedisimulată. Sora mai mare a copilului se afla la o distanță mică în aceeași poziție. Peste tot, copiii stăteau în genunchi, pe vine sau pe călcâie, ori se cățarau în poala adulților în timp ce Jones își plimba degetele pe corzi, anunțându-i astfel că evenimentul era pe cale să înceapă.

— Bun venit, bun venit tuturor, cânta ea pe muzica lui *Twinkle, Twinkle, Little Star*.

Voci de adulți i s-au alăturat, fredonând și ele, și câțiva copii s-au apucat să danseze, în timp ce Jones a continuat:

— Suntem acum aici ca să ne distrăm puțin.

Scopul lor era să se distreze. Al meu, să observ. Cum copilul meu cel mai mic împlinise deja o vârstă din două cifre, trecuse o vreme de când eram scufundată în lumea țăncilor. Voiam să-mi reîmprospătez înțelegerea modului în care ei reacționează la povești într-un grup, iar acesta era locul ideal pentru așa ceva. Ca și mine, proprietarul librăriei, dr. John Hutton, le citise cu voce tare copiilor săi timp de mai bine de două decenii. Medic pediatru, el este și asistent universitar la Cincinnati Children's Hospital și membru al triumviratului de acolo, care folosește imaginile obținute prin imagistică prin rezonanță magnetică funcțională (RMNf) pentru a studia efectele cititului cu voce tare asupra dezvoltării cognitive a copiilor. Scena desfășurată în fața noastră valora cât un an de cercetare ezoterică prin metoda RMNf trezită la viața alertă și gălăgioasă.

Continuând să mângâie corzile chitarei, Jones a spus:

— Bine, prieteni! Mă bucur așa de mult să vă văd pe toți în dimineața asta!

A cântat un acord, a pus instrumentul jos și a luat un teanc mic de cărți. Aplecată în față, le-a spus copiilor că urma să le citească povești despre animalele somnoroase de la fermă, despre bebeluși somnoroși și despre un sistem solar somnoros.

— Ghiciți care e tema noastră de azi? a întrebat ea.

Întrebarea a stârnit un vacarm de strigăte și scheunăuri, toate vesele, nici unul foarte coerent. În cameră se aflau aproape 30 de copii mici și cam același număr de părinți, bunici și bone.

— În primul rând, o să începem cu o carte intitulată *Sleepy Solar System*, a spus Jones, prezentând o copertă pe care apăreau trei planete dolofane învelite cu o cuvertură mov.

— Noapte bună! a strigat cineva.

O bunică se juca cu bebelușul din poală. Un băiețel încă mai dansa. Câțiva copii continuau să mișune prin jur, dar aproape toate fețele erau îndreptate spre cititoare.

— „Fusese o zi lungă și aglomerată pe Calea Lactee împânzită de stele“, a citit Jones cu voce tare, prelungind vocalele. „Somnoros, soarele gata să apună a strigat: «Toată lumea la culcare»“.

Întreaga scenă – cu copii fermecați, părinți implicați, cântecele cu rimă și cărți cu povești ilustrate – era o buclă perfectă de feedback pentru stimularea emoțională și educația literară.

Jones s-a întrerupt din poveste preț de o clipă.

— Copii, voi puteți să căscați împreună cu planetele somnoroase?

— Daaaaaa! au căscat toți copiii.

Dr. Hutton s-a aplecat spre mine și mi-a spus în șoaptă:

— Sunt zile în care Sarah e bolnavă sau nu poate ajunge, și vreun amărât trebuie să încerce să-i distreze pe copiiiăștia. Am avut parte de crize: „O vreau pe domnișoara Sarah!“

Am râs și m-am întors să privesc zarva. În carte, planetele somnoroase se duseseră la culcare cu bonetele și bigudiurile lor.

— Uraa! au strigat cei din public aplaudând.

*

Un creier de om plutea pe ecranul calculatorului când m-am dus mai târziu să-l vizitez pe dr. Hutton⁷ în biroul său de la spital. Era imaginea materiei cerebrale albe a unui copil, fibrele nervoase din creier care sunt învelite într-un material protector numit mielină. În pofida numelui său, obiectul de pe ecran nu părea alb, ci plin de culoare. Semăna cu o strălucitoare creatură marină de mare adâncime, un ghem de fire sensibile, delicate, în nuanțe psihedelice de azur, purpuriu și verde deschis, suspendate toate într-un neant de cerneală.

— E ca o diagramă de cabluri, mi-a explicat dr. Hutton fără pic de romantism, indicând locurile unde firele se intersectau și se uneau. Experiențele timpurii întăresc conexiunile și consolidează structura de cabluri. Multe dintre aceste lucruri se vor dezvolta în ritm normal, pentru că sunt programate genetic. Dar forța conexiunilor, mielinizarea, teaca nervilor reacționează foarte ușor la stimulare. În neuroștiințe se spune: „Nervii care se aprind împreună se prind împreună“.

Cu un clic, dr. Hutton a dat la o parte creatura marină și a adus pe ecran felii cenușii de creier – nu arătau așa de macabru cum sună – văzute de dedesubt. Adânc, în mijlocul fiecărei imagini, puteam zări o mică pată de culoare ruginie, în forma a ceva ce semăna cu un ardei iute. Petele roșii variau în dimensiune de la un creier la altul. Aceste imagini proveneau dintr-un studiu fascinant⁸ pe care dr. Hutton și colegii săi îl derulaseră cu aproximativ doi ani în urmă. Puseseră un grup de copii cu vârste între 3 și 5 ani sub scanner, unul câte unul. Este un proces de durată, care începe cu pregătirea atentă a fiecărui copil pentru a garanta că va sta nemișcat în interiorul aparatului, și care poate dura până la 45 de minute.

— Se bazează pe joc, mi-a explicat dr. Hutton. Le spunem lucruri de genul: „Acum intri într-o navetă spațială!“ sau „Trebuie să stai complet nemișcat și o să ne jucăm de-a statuile!“

Cercetătorii au vrut să vadă ce se întâmpla în creierul acestor copii când li se citeau povești potrivite pentru vârsta lor. Care zone aveau să fie stimulate? Urma să existe o diferență între răspunsul neuronal al copiilor cărora li se citise de multe ori și cei cărora nu li se citise?

Echipa a descoperit că creierul copiilor mici ai căror părinți le citeau des cu voce tare și care aveau acces la mai multe cărți pentru copii beneficiau de o activare mai solidă decât a celorlalți copii. Cu alte cuvinte, creierul preșcolariilor cărora li se citea păreau mai agile și mai receptive la poveste, ceea ce sugera faptul că aveau o capacitate mai mare de a procesa mai mult din ceea ce auzeau și la viteze mai mari. Acesta a fost primul studiu care a demonstrat că mediul familial în care se citește de timpuriu – adică accesul copilului la cărți și frecvența cititului împreună cu un adult – determină o diferență cuantificabilă în funcționarea creierului și, ca atare, evident, în dezvoltarea acestuia. Cercetătorii cred că, datorită faptului că acei copii cărora li se citește au o experiență mai bogată cu limbajul și imaginația în timpul lecturii, ei vor beneficia de un avantaj cognitiv asupra celorlalți cărora nu li se citește. (Un educator mi-a spus că ea și colegii ei își pot da imediat seama care sunt copiii cărora li se citește: „Vin dimineața și mulți dintre ei se duc direct la raftul de cărți și spun: «Îmi citești cartea asta?», și parcă ar căuta să se așeze în poala cuiva⁴⁹, mi-a povestit ea, moment în care s-a ridicat și a dat din fund ca un copil de 3 ani care încearcă să găsească unde să se așeze.)

Ardeii iuți purpurii pe care îi văzusem în imaginile cu creierul acelor copii, cei care indicau niveluri mai mari de activare, erau localizați în emisfera stângă posterioară a creierului, într-o zonă cunoscută sub denumirea de cortex de asociere parietal-temporal-occipitală. Această parte a creierului este implicată în procesarea informațiilor multisenzoriale, mai ales vizuale și auditive. Aceasta era zona despre care dr. Hutton și colegii săi descoperiseră că este mai activă la copiii cărora li se citea mai mult. Este uimitor faptul că acest studiu a folosit povești fără imagini, pe care copiii le ascultau la căști, ceea ce le-a sugerat clinicienilor că activarea din aceste zone de procesare vizuală reprezintă imaginația. Se pare că acei copii cărora li se citea mai mult cu voce tare reușeau mai bine să-și creeze imagini în ochiul minții decât copiii care nu fuseseră expuși la multe cărți și la lectura cu voce tare.

De atunci, grupul doctorului Hutton a publicat două lucrări suplimentare de pionierat în domeniul lor, bazate pe RMNf, care implicau preșcolarii și studiau efectele cititului cu voce tare.¹⁰ Una din ele a descoperit faptul că acei copii care manifestă mai mult interes pentru ascultarea poveștilor au o activare mai mare a cerebelului, partea din creier care ajută la orchestrarea procesului de rafinare a abilităților.¹¹

Bine, ați putea spune, și ce dacă? E logic că un creier obișnuit cu anumiți stimuli va dezvolta o capacitate mai mare de a le face față. Ce contează? Care e diferența?

Contează, pentru că primii ani ai copiilor sunt o perioadă de formare intensă.¹² Creierul tânăr este plastic, adaptabil și crește într-un ritm nebunesc. În primele 12 luni, creierul unui bebeluș își dublează mărimea. Când copilul împlinește 3 ani, creierul a ajuns deja la 85% din dezvoltare. Această perioadă sensibilă în care se formează sinapse pentru limbaj și multe alte funcții cognitive esențiale este la *apogeu* la vârsta de 2 ani. La finalul primilor 5 ani de viață, un copil a trecut prin aproape toate etapele mai rapide de dezvoltare care implică limbajul, controlul emoțional, văzul, auzul și modalitățile obișnuite de a reacționa. Experiențele timpurii și aprinderea și conectarea neuronilor creează arhitectura minții unui copil mic, deschizând căile către procesul de gândire și raționamentele viitoare.

Citirea cărților de povești se dovedește a fi o modalitate extraordinară de eficiență și de productivă de a face mesajele să alege dintr-un capăt în altul al creierului, creând și întărind astfel aceste conexiuni neuronale importante. Din acest punct de vedere, cititul cu voce tare este o activitate atât de constructivă, încât, în 2014, American Academy of Pediatrics i-a sfătuit pe cei 62.000 de doctori membri să recomande cititul cu voce tare în fiecare zi părinților și copiilor pe care îi întâlnesc în practica lor medicală. „Cititul regulat, împreună cu copiii mici“, spunea documentul privitor la politica grupului, „stimulează modele optime de dezvoltare cerebrală și întărește relațiile dintre părinți și copii în momentele critice din dezvoltarea copilului care, la rândul lor, ajută la construirea

abilităților lingvistice de a citi și de a scrie, precum și a celor socio-emoționale, care durează o viață⁴³.

Modele optime de dezvoltare cerebrală! Relații mai puternice părinte-copil! Abilități care durează o viață! Dacă cititul cu voce tare ar fi o pastilă, toți copiii din țară ar primi o rețetă pentru ea.

Iar noi, în schimb, le dăm ecrane.

*

Nu ne mai putem gândi la copii și la bunăstarea lor fără să luăm în considerare efectele tehnologiei. În zilele noastre, ecranele au pătruns chiar și în cele mai intime și altădată protejate sfere ale copilăriei. Consecințele, atât cele bune, cât și cele rele, se manifestă la toate nivelurile economice și în orice fel de familie. Potrivit unui studiu recent, aproape jumătate din copiii mici au acum o tabletă electronică doar a lor.¹⁴ Copiii de 8 ani și mai mici petrec, în medie, aproape două ore și jumătate pe zi în fața ecranelor.¹⁵ Mediile nu reflectă, desigur, variațiile individuale. O mulțime de copii foarte mici petrec mult mai mult timp online. Copiii mai mari sunt și mai absorbiți, adolescenții petrecând în medie șase ore și jumătate zilnic folosind aplicații pe ecrane, mai mult de un sfert dintre ei stând cu ochii în ele timp de opt ore sau mai mult – cea mai mare parte a timpului când sunt treji, dar nu la școală.¹⁶ Și toate acestea se întâmplă înainte ca realitatea virtuală să devină fenomen de masă.

Când un copil se uită la o poveste în format video pe un laptop sau pe o tabletă, poate că nu pare ceva diferit față de a privi o poveste într-o carte cu imagini în timp ce cineva îi citește. În fiecare situație, ochii săi preiau o serie de ilustrații, urechile aud vocea unui narator, iar creierul descifrează ce vede și ce aude. Dar există o diferență majoră. Aceste două modalități de a recepta o poveste sunt, de fapt, radical diferite și, având în vedere ubicuitatea ecranelor și cantitatea de timp petrecută de copii în fața lor, ele sunt divergente într-un sens profund, elocvent și îngrijorător.

Un alt studiu de pionierat în domeniul său, și pe care dr. Hutton și colegii săi l-au derulat în 2017, sugerează cum și de

ce lucrurile stau așa. De data aceasta, cercetătorii și-au propus să extindă aria de comparație, analizând activitatea creierului atunci când copiii mici ascultau povești, când auzeau povești în timp ce se uitau la ilustrații – experiența clasică a cărții cu imagini – și, în cele din urmă, când aceiași copii priveau un desen animat.¹⁷ Vom vorbi mai târziu despre valoarea intrinsecă a ascultatului în sine, fără imagini, ca în cazul unei cărți audio, dar, momentan, vreau să vă rog să luați în calcul diferența dintre o carte de povești și o poveste video.

De data aceasta, echipa de la Cincinnati a trecut prin scanner 28 de copii cu vârste cuprinse între 3 și 5 ani, unul câte unul, derulând de fiecare dată o investigație în trei etape a activității creierului lor. Fiecare etapă a durat cinci minute. Pentru a stabili o bază de referință, cercetătorii au colectat imagini cu ce se întâmpla atunci când copiii se odihneau în scanner, privind în sus la proiecția unui emoji zâmbitor. Apoi, imaginea a fost îndepărtată și a început experimentul. Unul câte unul, cu pauze de odihnă, preșcolarii au stat înținși în întineric și au ascultat, în căști, povești cu diverse niveluri de stimulare vizuală. Întâi a fost *The Sand Castle Contest* de Robert Munsch, citită de autor. Copiii au auzit povestea, dar nu au văzut nici o imagine. Pentru etapa a doua, tinerii subiecți au ascultat o altă poveste de Munsch, *Andrew's Loose Tooth*, de asemenea citită de autor și acompaniată, de data asta, de imagini care ilustrau scene din poveste. În etapa finală, copiii au privit și au ascultat o versiune animată a poveștii lui Munsch *The Fire Station*.

Obiectivul era să observe ce se întâmpla în fiecare situație la nivelul rețelelor neuronale specifice care susțin abilitățile timpurii legate de scris și citit. Clinicienii au analizat cinci zone: creierul, zona în formă de coral de la baza craniului despre care se crede că susține rafinarea abilităților; rețeaua latentă care este implicată în procesele direcționate din interior, cum ar fi introspecția, creativitatea și conștiința de sine; rețeaua imaginilor vizuale, care implică zonele vizuale și de memorie de nivel mai înalt și este modalitatea prin care creierul vede imaginile în ochiul minții; rețeaua semantică, prin intermediul căreia creierul extrage sensul limbajului;